

8.-9.

szám

SZÉKELY

ÚTKERESÉS

◆ KÖZÉLETI-MŰVELŐDÉSI-IRODALMI HAVILAP ◆ MEGJELENIK SZÉKELYUDVARHELYEN ◆ I. ÉVFOLYAM ◆ 1990. NOV.-DEC. ◆ ÁRA: 201,- ◆

▽ Kardalus János: MIT JELENT A SZÉKELYEK ÚTKERESÉSE? ▽ Budaházi Emese: „NEMCSAK NEGATÍVUM LEHET SZENZÁCIÓ” (Beszélgetés Udvari Gáborral, a budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjével) ▽ Szimonidesz Lajos: A MAGYAR VALLÁS ▽ Joseph Ratzinger bíboros: ADVENTI GONDOLATOK ▽ Cseke Péter: „VAN ITT VALAKI?” ▽ Vass Levente : AZ ÚT ▽ Szócs Géza : VASS LEVENTE OSZLOPAI ▽ ÜZENETEK A HOLNAP VÁROSÁBÓL ▽ György Attila: A KERESZTÉNY HITRŐL ▽ Balás Gábor : A SZÉKELYEK NYOMÁBAN ▽ József Attila, Babits Mihály, Vass Levente VERSEI ▽

Kós Károly rajza

Mit jelent a székelyek útkeresése?

Erre a kérdésre nagyon nehéz felelni. Azonban az biztos, hogy most a történelmi útkeresés napjait, hónapjait, éveit éljük. Éppen ezért cseng a fülünkben, lelkünkben a sokértelmű fogalmat kifejező szó: *útkeresés*.

Az biztos, hogy nem az egykori vándortarisznyás székelyről van szó, aki már a század elején megjárta Amerikát, sem azokról az utódokról, akik a szögesdrótokon át, napjainkban pedig a felemelt sorompók alatt sétálnak át egyik országból a másikba. Azokról a székelyekről lehet csak szó, akik itthon a szülőföldjükön higgadtan, határozottan együtt keresik az utat, a *megmaradás útjait*.

A székelység nem különb másoknál. Így mások sem különbek a székelyeknél, még akkor sem, ha az adott nyelv minden jelzőjét magukra aggatják.

Nem lehet megszámlálni hány történelmi vihar érte az erdélyi embert. Annyi biztos, hogy vihar, vihárt ért ezen a földön, s ennek a viharnak a szele mindig a székelység ellen dolgozott. A tapasztalat bizonyítja, hogy sohasem volt erősebb a vihar a hiteltartó embernél. A kitartáshoz meg nemcsak a meg gondoltság csatlakozott, hanem az értelem is.

Most a *meggondolt útkereséshez* látunk. Össze kell dugjuk a fejünket, egybe kell vetnünk az erőnket. Nem mérőföldes csizmára van szükségünk, nem is vándortarisznyára, hanem bölcsességre.

A decemberi fordulat után, ha jól visszaemlékezünk, már az első napokban mindenki tervezett, utakat keresett. Az élet, a lehetőség vetette fel az *útkeresést*. Új, eddig ismeretlen lehetőségek nyitogatták a kapukat. Szellemében szabadult fel a székely ember is.

Első lépéseiket a *szellemi útkeresés* jellemezte.

Az oktatás, kultúra, rádió, sajtó új tartalmat, új formát nyertek. Segítették az embereket, felgyorsították az átszerveződést, a gondolkodást. Az oktatás politikamentesítésén, öntisztuláson esett át. Rövid idő alatt felszámolódtak a kommunista ideológia intézményei, mint az ifjúsági szervezetek, a politikai-ideológiai tantárgyakat száműzték az iskolákból.

Ha nehézkesen is, de beindult az anyanyelvi oktatás visszaszállítása.

A *magunk keresésében*, a rendtartó (hagyományos) székely falu visszaren-

deződésében, a kulturális mozgalom eseményei mind gyakoribbak. Alapvető változások mennek végbe. A folyamat tudatos. Ilyenek a művelődési egyletek alakulása, a műkedvelő mozgalom fellendülése. Falutalálkozókra kerül sor, ahol a falubeliek számbavételre és jövőtervezésre gyűlnek össze. A népszokások, mint a kalákák, a farsangolás, szüreti bálók, kortárstalálkozók, sokadalmak, falusi búcsújárások, mind nagyobb és jelentősebb eseményekként lépnek elő. Kevés azoknak a városoknak, vagy falvaknak a száma, ahol az 1990-es évben nem került volna sor valamilyen nagyobb kulturális vagy hagyományápoló, felelevenítő rendezvényre. Az események a jövőbe mutatnak, hiszen mind a kezdeményezés, mind a megvalósítás az ifjúság részéről is jön.

A magunk keresésében fontos helyet kapott a honismeret. A székelység szimbólumainak visszaállítása, az identitás fogalmának mind pontosabb körvonalazódása, áldásosan hat a falusi és városi emberekre. A szellemi szimbólumok pedig emlékeztetik a jelenkori embert.

Emlékezhettünk elődeink cselekedeteire és szellemiségére. Apácai Csere Jánosra, Kőrösi Csoma Sándorra, Gábor Áronra, Gál Sándorra, Benedek Elekre, Orbán Balázásra, Kriza Jánosra, Tamási Áronra, Márton Áronra és sorolhatnám tovább.

A szellemi újjászületés mellett a rendtartó székely falu gazdasági újjászületése is folyamatban van. A gazdasági reform visszafordíthatatlan. Új szemlélet alakul ki, egyfajta tudatváltással, hagyományos és mégis új szemlélettel állunk szemben, amely radikálisan módosítja a tegnapi falut.

A székely falu saját törvényei, rendtartása ismét életképes intézmény alakul. Ebben az intézményi rendszerben, a XX. század emberének igényeihez alakulnak azok a jogi keretek, munkaformák, közösségi viszonyok, amelyek a legdemokratikusabban biztosíthatják a közösségi és egyéni megnyilvánulást, érvényesülést.

Nem könnyű megtalálni az utat. Viszont megtalálható akkor is, ha több időt igényel. Ebben segít az írott és a kimondott szó.

„NEMCSAK NEGATÍVUM LEHET SZENZÁCIÓ”

Beszélgetés UDVARI GÁBORRAL, a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjével.

Október végén Nagyváradon, kezdő magyar újságírók számára intenzív újságíró-képző tanfolyamot szerveztek. A tanfolyam létrehozását Stanik István, a nagyváradi Bihari Napló főszerkesztője kezdeményezte, s a főelőadói tisztségre Udvari Gábort, a Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjét kérték fel.

— *Mikor és milyen megfontolásból döntött végül úgy, hogy elfogadja a nagyváradi meghívást?*

— Nagyon szívesen jöttem, csupán az időpont volt bizonytalan, mivel Budapesten a saját lapomnál is rengeteg a tennivaló (két új lapot is szeretnék indítani). Mivel édesapám Erdélyből származik, számomra is kedves e vidék, ez volt az egyik indok, a másik pedig az, hogy a magyarországi példa alapján olyan ismereteket nyújtsak az itteni kezdő kollégáknak, ami már ad a további munkájukhoz némi alapot.

— *Milyen az összbemutatója, így a tanfolyam után?*

— Örülök, hogy itt lehettem és személyesen győződhettem meg róla, hogy a rengeteg álhír (rémhír), ami Erdélyről kering Magyarországon, hamis.

— *Mire gondol?*

— Például sokan azt állították, hogy a személyi biztonságom is veszélyben lesz. Mondom, ezek túlzások. Bevallom őszintén, rosszabb állapotokra számítottam. A tanfolyammal kapcsolatban: számomra is élmény volt és gondolom a hallgatók számára is, annak ellenére, hogy rengeteg új információt kellett befogadniuk, feldolgozniuk igen rövid idő alatt. De végül valamennyien egy olyan oklevelet kaptak a kezükbe (a *felmérő* teszt után), ami feljogosítja őket arra, hogy felvételi vizsga nélkül felvételt nyerjenek a Budapesti Felsőfokú Újságírói Szaktanfolyamra, aminek az elvégzése már felsőfokú képzettséget nyújt.

— *Mire hívná fel a hazai újságírók figyelmét?*

— Kezdve a nyomdától, itt Erdélyben ahogy látom a lehetőségek korlátozottak. Aztán a munkatársak is újak. Nagy a lelkesedés, de ez nem mindig pótolja a szaktudást, viszont a lelkesedés, elszántság és szorgalom is sokat jelent. Vannak hibák persze, de én nem erre akarok most kitérni. Akik itt dolgoznak, mindannyian helytállnak, s itt most ez a legfontosabb.

— *Mit üzen azoknak a fiatal újságíróknak, akiknek nem volt rá lehetőségük, hogy részt vegyenek ezen a tanfolyamon?*

— Mivel az újságírók jelentősen befolyásolják a közhangulatot, ne feledkezzenek meg arról, hogy jó és kellemes hírek is legyenek a lapban. Ne felejtsetek el, hogy nemcsak negatívum lehet szenzáció. És még egy dolog: az újságíráshoz elengedhetetlen egy bizonyos mértékű önbizalom, ugyanakkor egy másik dolog is szükséges még, az emberség. Az olvasók ezt nagyon érzik, ha az újságíró emberien közelít egy témához vagy sértetlen. A hozzáállás a legfontosabb.

Kérdezett:

Budaházi Emese

Samánizmus

Ezeknek a kétségbeesetteknek mondható kutatásoknak mégis megvan az az eredményük, hogy a magyar vallás és a többi uraltáji népek valamivel jobban ismert és épebben megmaradt vallása között bizonyos hasonlóságok állapíthatók meg, amelyek alapján a magyar vallást is ezek közé a vallások közé sorozhatjuk s azt hihetjük, hogy lényegében a magyar sem volt más, mint ezek.

Stromp László összefoglalása szerint:

„A mi regőseink alakoskodásaiban, mondókáiban, vasfazékból előléptetett egyfenekű dobjába és stilizált láncos botjában színről-színre látjuk és halljuk őspogány vallásunk samánisztikus emlékeit, sőt fenmaradt regős énekeinknek mai nyelvünk szempontjából érthetetlen, de az etimológikus szövelemzés által már megfejtett refrénszerű kifejezései világosan utalnak régi samánjaink önkívületi állapotára is. A Luca-széke s a lucázás, a gergelynap alakoskodások, a szentjános tűzéhez fűződő népszokás, a még mindig erős gyökerekkel bíró kisértet- és boszorkányhit, a patkányirtás bűvésze s általában a nép közt még mindig élő kuruzslás és babona mind, mind a samánizmus maradéka. Még egy ősi samánkori gonosz szellemnek az emlékét is őrzi népünk. S ez az Iz... A helységneveinkben még máig is fenmaradt „Tapio” (Tapio-Szele, Tapio-Szentmárton) ugyancsak ősvallásunk egyik eredeti emléke”.

A moldvai magyarok pogánysága a 17. században

Külön története van a magyar vallásnak azok között a magyarok között, akik a 13. században Kunországban (Moldva, Havasalföld) telepedtek meg. A magyar püspökök ezeket is igyekeztek megtéríteni, de buzgólkodásuk kevesebb sikerrel járt. Bandinus Márk moldvai katolikus püspök a 17. században is megtalálja köztük és környezetükben a pogányságot, különösen pedig a még élő samánizmust. 1648-ban X. Ince pápához küldött jelentésében ezt írja róluk:

„Amilyen becsben vannak Itáliában a kiváló doktorok és szent életű emberek, majdnem olyan becsben állanak ezek előtt a bűbájós férfiak és nők. A bűbájoskodás és rontás mesterségét gyakorolni és tanulni mindenkinek szabad és mindenkire nézve tisztességhez.”

Amit a régiség meseként beszél a régi vatesekről, az ezen a vidéken mindennapi gyakorlat. Mert amiközben a bűbájosok a jövőt elő akarják varázsolni, a helyszínen egy bizonyos területet elfoglalva mormolással, fejük rángatásával, szemük forgatásával, képük eltorzításával, kezeik hadonászásával és lábaik rugdalózásával, egész

testüknek rángatózásával, egy kis ideig lábukon állnak, azután földre vetik magukat, kiterjesztett kezekkel és lábakkal inkább halotthoz hasonlítva, egy óráig, de nem ritkán három vagy négy óráig, mint valami holtak fekszenek. Azután magukhoz térve a nézők elé rettenetes látványt tárnak, mert kezdetben remegő tagjaikkal lassanként fölegyenesednek, azután mintegy az alvilági fúriáktól is gyötörtetve, minden testrészük és a testrészek izma a helyéből ki van fordulva annyira, hogy azt hinné az ember, hogy egyetlen csontocskájuk, vagy csuklójuk sincs a maga helyén. Végre, mint az álomból ébredők, álmaikat, mint jóslatot közlik. Ha valaki betegségbe esik, vagy valami dolgát elveszíti, a bűbájoshoz fordul. Ha valaki azt tapasztalja, hogy barátjának, vagy jóakarójának a szíve elfordul tőle, ez elfordult szívet bűbájolással igyekszik kiengesztelni. Ha pedig valaki őt bántotta meg, ez ellen a legjobb szernek gondolja a rontással való megtorlást. A bűbájosoknak, rontóknak, javasoknak és varázslóknak ezekben és hasonlóknak megnyilatkozó különböző ténykedései alig férnének bele egy kötetbe”.

A magyar-kun samánizmus környezetét is impregnálta s lehet, hogy a román papságnak a babonában való szerepe e samánizmus öröksége.

A „Magyar Mythológia”

A régi magyar vallás maradványainak a töredékessége tette lehetővé azokat a kísérleteket, amelyekkel az ősi vallást hol egyik, hol másik vallással azonosították, hol egyik, hol másik keresztény tábor szőlította sorompóba a maga magyarossága bizonyítására.

Cornides Dániel 1791-ben a perzsa vallás dualizmusával azonosította a magyar ősvallást. Horvát István a világ legrégebbi nemzetének tartotta a magyart s a biblia származási táblázata nyomán írta meg ősi történetét (1825). Ipolyi Stummer Arnold és a nyomában haladók Jakob Grimm példájára és Horvát István lelkes magyarsága által feltűzelve, az ősmagyar vallást is a legközelebbi rokonságba hozták az őskinyilatkoztatással:

„A magyar mitológia ősi mítoszi eredeti elemekre mutat. Közel az emberiség eredetéhez,

Szent István harca Gyulával

az első kezdet e honba viszi föl nyomait.

Az emberiség őshona az a földvonal, mely nyugatról keletnek vonulva, a régiek Atropaténáját, Baktriánát, Himaláját és Perzsiát foglalja magában a közte létező térrel. Itt keletkezett az ősnyelv és itt keletkezett az emberiség ősvallása is. S a hindu ősi emlékek legbiztosabban vezetnek egy ily mitológiai kezdet nyomaira. Az ősvallás a monoteizmus, mely aztán fokenkénti elhalványulásával a panteizmus, politeizmus és természetiszteletnek adott helyet, egész ama végső elaljasodásig, midőn az ember a durva, értelmetlen mágia, szabeizmus, állattisztelet és fetisben keresi üdvét.”

Ezen az alapon egyistenhívőknek mondják a magyarokat, hangsúlyozzák vallásának bálványimádástól való mentességét, kiemelik és aláhúzzák Boldogasszony-kultuszát, hogy a katolikus vallással rokon vonásokat találjanak benne. Csengery Antal ezzel szemben azt az álláspontot képviselte, hogy:

„Az emberi szellem fejlődésében mindig a részletekből emelkedik az általános ismeretere. Ez a szellemi fejlődés törvénye. A zsidó vallás s még inkább a kereszténység egy fensőbb világtörténeti fokozatot képvisel, melyre bizonyos pedagógiai előzmények által jutott el az emberiség.”

A vallásos fejlődés fokozatai a következők: nyers természetimádás, fetisizmus, samánizmus, vagyis démonok kultusza, politeizmus, mely aztán hitbölcselmi úton panteizmussá fejlődik és végre monoteizmus. Azután kimutatta, hogy Ipolyi műve kritikátlanul egybehordott anyagokon, tág alapú mitológiai párhuzamon és helytelen nyelvészkedésen alapszik.

Visszaállítsuk-e a pogányságot?

Ipolyi Arnold Csengery Antal komoly kritikájára művét kivonta a forgalomból s az elérhető példányokat megsemmisítette. A későbbi mitológusok egy része azért mégis Ipolyi nyomán jár, sőt példája protestáns követőre is talált, aki a magyar ősvallás gerincéül a predestináció hitét jelölte meg s ez alapon bizonyította a kálvinista gondolkodásnak az ősmagyar lélekkel való rokonságát. Minden ilyen próbálkozás délibábkergetés, amely történetileg nem állja meg a helyét s melynek gyakorlatilag sem lehet semmi jelentősége.

Az ősmagyar vallás primitív természetimádás, egy nomád nép isten után tapogatózó áhítata, mely huzza, a jelek szerint, sem nagyon mély, sem nagyon erős nem lehetett s amelytől a mai magyarságot nemcsak ezer esztendő, hanem ennek az ezer esztendőnek a magasabb műveltsége és szélesebb látóköre is elválasztja.

Adventi gondolatok

Egyik karácsonyi elbeszélésében Charles Dickens elmond egy történetet arról az emberről, aki elveszítette a szív emlékezőképességét, azaz: elvételét tőle az érzéseknek és gondolatoknak egész láncolata, amelyre az emberi szenvedéssel való találkozásában tett szert. A szeretet emlékezésének kialakítását azért kapta, hogy megszabaduljon a múlt terhéől, de hamarosan kiderült, hogy ezzel az egész ember is megváltozott. A szenvedéssel való találkozás többé egyáltalán nem idézi emlékezetébe a jóságot. Az emlékezés elapadásával egyszerre eltűnt ebből az emberből a jóság forrása is. Hideg lett és hideget terjesztett maga körül.

Dickens itt felidézett gondolatai csendülnek ki Goethe egyik elbeszéléséből is. Leírja, hogyan tartották meg Bingenben a napóleoni háborúk okozta hosszú megszakítás után az első Rókus-ünnepet. Megfigyeli, ahogyan a nagy tömeg tolong a templomban a szent képe előtt. Figyeli az arcokat: hogy ragyog a gyermekek és felnőttek arca, az ünnepnap örömet tükrözik. Csak a fiatal emberek arca volt más, mondja Goethe. Közömbösen, érzéktelenül, unottan mentek el a kép előtt. Tanulságos az író magyarázata: ezek a fiatal emberek gonosz időben születtek, semmi jóra nem emlékezhetek vissza s ezért semmiben nem is reménykedtek. Azaz: csak aki emlékezni tud, az tud reménykedni is. Aki soha nem tapasztalta meg a jót és a jóságot, az nem is ismerheti azokat.

Egy lelkiigondozó, aki sok-sok beszélgetést folytatott a kétségbeesés szélén álló emberekkel, nemrégiben ugyanezt mondta el tevékenységéről: ha a kétségbeesett emberrel sikerül felidéznie, hogy egyszer valami jó dolog történt vele, akkor ismét tud hinni a jóban, akkor megtanulja, hogy ismét higgyen, akkor megnyílik előtte a kiút a kétségbeesésből. Az emlékezés és a reménység elválaszthatatlanul összetartozik. Aki megmérgezi a múltat, nem hogy reménységet nem ad, hanem tönkreteszi még a reménység lelki alapjait is.

Néha úgy érzem, hogy Dickens története látomásosan jeleníti meg mai tapasztalatainkat. Talán azt az embert, akiben a hamis felszabadítás hazug lelke kioltotta a szív emlékezőképességét, nem találjuk-e meg egy olyan generációban, akinek múltját megmérgezte a felszabadítás pedagógiája s ezzel együtt lebeszélte a reménységről is?

Amikor azt olvassuk, hogy ifjúságunk egy része milyen mélységes borúlátással tekint a jövőbe, mi lehet ennek az oka? Az anyagi bőség közepette nem az emberi jóságra való emlékezés hiányzik-e belőle, ami reményt ébreszthetne benne? Az érzések kiközösítésével, az öröm kigúnyolásával nem téptük-e ki a reménykedés gyökereit is?

Ezekkel a gondolatokkal már meg is érkezünk a keresztény advent jelentőségéhez. Mert advent pontosan az emlékezés és a reménység összekapcsolását jelenti, amikre az embernek szüksége van. Fel akarja bennünk ébreszteni a szív valódi, legmélyebb emlékezését, a Gyermekké lett Istenre való emlékezést. Ez az emlékezés gyógyít, ez az emlékezés reménység. Az egyházi évnek éppen az a lényege, hogy újra meg újra végigjárjuk az emlékek nagy történetét, fölébresszük a szív emlékezetét, s így megtanuljuk látni a reménység csillagát.

Az egyházi év minden ünnepe az emlékezés eseménye és ennél fogva a reménység eseménye. Az emberiség nagy emlékeinek, amelyeket a hit éve megőriz és feltár, az em-

ber saját élettörténete személyes emlékeivé kell válniuk, a szent időknél a liturgia és a szokások által kialakított rendjében. A személyes emlékek az emberiség nagy emlékeiből táplálkoznak; a nagy élmények csak azok személyessé váló lefordításával őrződnek meg. Mindig azon is múlik, hogy az emberek hinni tudnak, hogy életük útján szerették-e a hitet, hogy Isten embersége emberek embersége által megmutatkozott-e nekik. Bizonyosan mindenki elmesélhetné a maga történetét arról, hogy mit jelentenek számára a karácsonyi, húsvéti vagy hasonló ünnepi emlékek.

Az advent szép feladata az, hogy egymásnak ajándékozzuk a jó emlékeket s így megnyissuk a reménység kapuit.

BEMERÉSKEDÉS ISTEN TITKOS JELENLÉTÉBE

A keresztény liturgia ősidőktől fogva egy olyan zoltárszöveget helyezett az advent kezdetére, amely Izrael adventjét, e nép felmérhetetlen nagy várakozását igen tömören kifejezte: „Tehozzád emeltem fel, Uram, a lelkemet, én Istenem, tebenned bízom...” (Zsolt.24.1.). E mondat elcséppeltnek hangozhatik számunkra, mert leszoktunk azokról a „kalandokról”, amelyek az embert „befelé” viszik. Közben térképeink egyre tökéletesebbek lesznek, az em-

beri benső mind inkább terra incognita, ismeretlen föld lesz, noha ott nagyobb felfedezések várnak ránk, mint a látható világmindenségben.

„Tehozzád emeltem fel a lelkemet”. Újra tudatosodott bennem az a drámai jelentés, amely e zsoltárvers mögött áll, amikor a minap elolvastam azt a beszámolót, amelyet Julien Green, a francia író nemrégiben tett közzé a katolikus egyházhoz való megtérésének útjáról.

Elmeséli, hogy fiatalkorában mennyire fogságukban tartották a „testi élvezetek”. Nem volt benne semmi vallásos meggyőződés, ami kordában tarthatta volna. És mégis ott van valami figyelemre méltó. Hébe-hóba elmegy egy templomba azzal a bevallatlan vágygal, hogy hátha történik valamilyen csoda, amivel egy csapásra megszabadulhat. „Nem történt semmi csoda”, folytatja, „de valami távoli jelenléte érzetem”. Ez a jelenlét valami meleg és ígéretes dolog a számára, de még zavarja az a gondolat, hogy üdvössége érdekében az egyházhoz kellene tartoznia. Akarja az új jelenléte, de azt akarja, hogy lemondások nélkül, mintegy automatikusan és erőszak nélkül legyen az övé. Így talál rá az indiai vallásosságra és abban remél valami jobb utat. De aztán jön a kiábrándulás, és elkezd kutatni a Bibliát. Annyira belemélyed, hogy egy rabbinál héberül kezd tanulni. Egy nap azt mondja neki a rabbi: „Jövő csütörtökön nem jövök, mert ünnep lesz”. „Ünnep?”, kérdezi Green meglepődve. „Krisztus mennybemenetele — ezt nekem kell önnek mondanom?”, válaszolja a rabbi. A fiatal kereső embert ez a mondat villámcsapásként éri. Mintha csak mind rázuhogtak volna a próféták szavai. „Én voltam Izrael”, mondja, „akinek Isten könyörögve kiált, hogy térjen haza”. Rám vonatkozott az ige: „Megismerte az ökört az ő urát és a szamár az ő ura jászolát, Izrael pedig meg nem ismert engem”. (Iz.1,3)

Az írás igazságának ilyen megtapasztalása, ez az Advent. Ezt érti a zsoltárvers a szív fölemelkedése alatt; s az ige egy elkopott pénzdarabjából valami „kalandosan” új és nagyszerű dolog lehet, ha elkezdzünk igazságába behatolni.

Amit Julien Green felbolygatott ifjúságáról ír, megdöbbenően pontosan visszaadja azt a vívódást, aminek a mi időnk is ki van téve. S ez pedig a modern élet hajszájának magától értetődő volta, ami egyfelől szabadságunk elengedhetetlen formájának látszik, de amit ugyanakkor szolgásgának érzünk, amitől legföljebb egy csoda menthet meg, de bizonyosan nem az egyház régimódi útja, ami úgy látszik, szóba sem jön mint valós alternatíva... Már ide számít az egzotikus vallások furcsa vonzása is. De mégis, már abban is valami döntő dolog történik, hogy a szabadulás utáni vágy nem veszett ki belőlünk, s hogy ez néha a csend pillanataiban az egyházban hatni is tud. Az a készség, hogy kitegyük magunkat egy titkos jelenlétnak, azt lassan elfogadjuk, magunkba engedjük, ez lehet az advent: az első fénysugár egy még oly sötét éjszakában.

Akkor valamiképpen egészen világossá válik: „Igen, én vagyok Izrael. Én vagyok az ökört, aki nem ismeri az ő Urát”.

S ha ekkor megrettenve leszállunk a gőg piedesztáljáról, megtörténik az, amiről a zsoltáros beszél: a szív fölemelkedik a magasba, és Isten titkos jelenléte mélyebben behatol a mi kusza életünkbe. Advent nem valami hirtelen csoda, amint a forradalmak hirdetői és az üdvösség újabb útjainak hírnökei ígértek. Isten egészen emberi módon működik bennünk, lépésről lépésre vezet, és vár ránk. Advent napjai olyanok, mint egy halk kopogtatás a mi betemetett lelkünkön. Vállaljuk annak kockázatát, hogy bemerészkedjünk Isten titkos jelenlétebe! Csupán ez tehet szabadabbá minket.

József Attila

Karácsony

Legalább húsz fok hideg van,
szelek és emberek énekelnek,
a lombok meghaltak, de született egy ember,
meleg magvető hitünkről
komolyan gondolkodnak a földek,
az uccák biztos szerelemmel
siető szíveket vezetnek,
csak a szomorú szeretet latolgatja,
hogy jó most, ahol nem vágtak ablakot,
fa nélkül is befül az emberektől;
de hová teszik majd a muskátlikat?
Fölöttünk csengőn, tisztán énekel az ég
s az újszülött rügöző ágakkal
lángot rak a fázó homlokok mögé.

Babits Mihály

Karácsonyi ének

Mélt fekszel jászolban, ég királya?
Visszasírsz az éhes barikádra.
Zenghetnél, lenghetnél angyalok közt:
mégis itt rídogálsz, állatok közt.

Bölcs bocik szájának langy fuvalma
jobb tán mint csillag-úr szele volna?
Jobb talán a puha széna-alom,
mint a magas égi birodalom?

Istálló párája, jobb az neked,
mint gazdag nárdusok és kenetek?
Lábadhoz tömjén hullt és arany hullt:
kezed csak bús anyád melléért nyúlt...

Becszesnek láttad te e földi test
koldusruháját, hogy fölvetted ezt?
s nem vélted rossznak a zord életet?
te, kiről zengjük, hogy „megszületett”!

Szeress hát minket is, koldusokat!
Lelkünkben gyűjts pici gyertyát sokat.
Csengess éjünkön át, s csillantsd elénk
törékeny játékunkat, a reményt.

„Az otthoniak — a sárban maradtak — azt gondolhatják: kiszabadultan a felfelé kapaszkodás útjára léptem. De fülemben a hangjuk s szándékaimban a fogadalom: nem fölfelé: lefelé török, Uram: vissza azok közé, akik könnyeikkel egész rózsakerteket nevelhetnének...”

(Nagyeneydi fügevirág)

Az irodalom és a valóság közti kétirányú forgalomban nagyon gyakoriak a torlaszok, olyannyira, hogy időnként járhatatlanná válik az út. Szerencsére időről időre mindig akad valaki, aki a forgalmi akadályoktól megszabadít, vagy pedig új csapáson vezet vissza az irodalomból a valóságba. Legalábbis ezt példázza számomra ez a Bethlen Gáborhoz szóló fiktív levél — a nagy fejedelemmel társalkodó kisdíák fohásza 1940-ből —, melynek idézett részlete nemcsak írói telitalálat, de gyönyörű ars poetica is. Úgy látszik, hogy ezen a csapáson hamarabb föltűnik a sorsproblémás kérdésekre a válasz. Hamarabb és nyilván: kikerülhetetlenül. Hiszen Vörösmarty kérdésére, hogy mi dolgunk a világon —, ma is görgetnek le sziklákat a Hargitáról. Nem forgalmi akadálnak szánya persze, hanem útjelzőnek. A további mihez tartás végett. Ilyen ez a legutóbbi is, a Sütő Andrásé, mely így figyelmeztet: „úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk”. Akkor gond ez, hogy az *Anyám könnyű álmot ígér* után immár egy harmadik könyvbe is jutott belőle bőségesen. És amint az *Istenek és falovacskák* (Kriterion, 1973) hasábjairól kiderül, olyan természetű, hogy jut belőle másoknak is. Például Titus Popovicinak, aki ugyancsak „sokat szenvedett népének szikleveleként tűnődik a fennmaradás módzatain”.

Ezért tűnhet úgy, hogy ez a könyv valósággal dörömbölés az idő falán. No, nem a csendháborítás gyermekét örömeért. Sokkal inkább azért, hogy végre betörhessünk a saját házunkba. Mit sokan úgy neveznek, hogy Európa — és a Nyikó mentét (meg a többi — mentét) is szeretnék érteni alatta.

— Van-e itt valaki? — nyit be Sütő az egyik zsögödi portára, s mert az éppen a Nagy Imréé, sejtjük is a választ: már hogyne volna! Nem ismernénk rá a kényszerűségben Atlaszá nőtt festőre, ha nagy kajánul vissza nem kacagna: „Még jó, hogy jött az úr, különben elszundítottam volna!” Amitől aztán végképp otthon érezheti magát az ember a zsögödi tájban. Ettől lesz elemében Sütő is. Mert nem halhatatlanságra — visszhangra vágyik. Arra, hogy felmutathassa számunkra Nagy Imre égő csipkebokrait: „Íme, a föld, az ég, a pisztrángos patak, az erdő: az ember, akinek sorsában osztozom, akiben eredendő magányosságom feloldódik”. Többek között ezért fordult sarkon londoni sikere teljében a művész, és meg sem állt a zsögödi portáig. („Az erdei odvak vadméhei is mind hazarepülnek. Pedig a mézüket néhanap medve dézsmálja.”) Mert egyáltalán nem mindegy, hogy kinek a sorsában osztozik az ember. Hol nem tudják elszenvadni az őszinte beszédet, az együttérzés nevében hamar a horpaszod közé vágnak.

Van-e itt valaki? — kiált bele a csendbe Sütő András a farkaslaki cserefa közelében. S mert Tamási Áron, ki tucatnyi megratlatlan remekművet vitt magával a sírba, immár nem mondhatja: „Már hogyne volna!” — Így Szervátiusz Jenő lép elő a kilencetonnás hargitai mennykő mellé rögtönzött ábeli kunyhóból. Akit viszont nem nehéz Michelangelóhoz hasonlítani. És nemcsak tekintetének konok szigorúsága miatt. Vidiahegyű vérsői nyomán a Tamási-életmű alakjai „körkörös összeforrottságban egyetlen intelemmé tömörülnek, (...) ez a szervátiuszi gyülekezet is elébe veti magát az abroncstalanság természetének. Akit meg nem állít: viszontlátásra serkenti legalább”. Most, hogy immár az írottnál is maradandóbb, tehát kőbe vésett

mű hirdeti ennek a népnek a többre hivatottságát, van, ami biztasson, hogy megismerkedjünk azokkal a művekkel is, amelyek szerencsére Tamási nem vitt magával a sírba. Hogy a magunk gyarapodásán mérhessük le ennek a másik Atlasznak is a nagyságát.

— Van-e itt valaki? — szinte magam előtt látom Sütőt, mint Kemény Zsigmond alvinci kastélyának omladozó falai közt is a visszhangot füleli. Mert kötelezőnek tartja felvértetni magunkat azzal az örökséggel, amit a legnagyobbak az utunkba letettek. Ezért is vállalja szívesen a klasszikusok mellé elszegődő bojtár szerepét. Az eredmény: nemcsak bolyongó koporsójával érkezett meg, de műveivel is rendre hazaérkezik Tamási Aron.

(Mennyire paradoxális: hiába jelentettük be nagy sietve rendes feltámadását, a farkaslakiak még mindig a falu végén várják, mint akkor este, amikor útban volt feléjük, de a vasutasok téves irányba menesztették. Most az itthon megjelent könyveivel teszik ugyanezt az ügyeskedő váltókezelők!) Sütő szívósságának köszönhető, hogy annyi fontolkodó huzavona után végre a kezünkbe tarthatjuk Kemény Zsigmond életművének első darabját, az *Özveggy és leányát*. És azt is, hogy klasszikusként jutott el hozzánk Veres Péter.

— Van-e itt valaki? — hallhatjuk mindenfelé Sütőt, különösen azóta, hogy tudomásul vette új beosztását: „ama sereghajtóé, akinek gondja nem a vezetés, hanem a lemaradtak, a lesántultak és a hitükben összetörtek felkarolása”. Az otthon felé vezető utakat keresve talál vissza az otthoniakhoz. Valahányszor messzi országok földjét tapossa, mindig csak az a felismerés keríti hatalmába, hogy neki nem ott, hanem itthon

Cseke Péter

van elvégeznivalója. Mégpedig a kilencetonnás gondok görgetéséhez szükséges emberi helytállással. Fájdalmas valóság, hogy nemcsak az elnémult iskolacsengőket, a bedeszkázott ablakokat, a szétszórtság mai állapotára figyelmeztető jeleket kell számontartania a halottak és az újszülöttek mellett, a lemaradtak, a lesántultak és a hitükben összetörtek mellett, de a sikkasztókat is. Ha nem is a közönségeseket, hát azokat mindenképpen, akik írásra adván a fejüket, hamar elfelejtik: anyuktól a nyelvet nem játszadózás végett kapták...

Sokan ezért bátor írónak nevezik Sütő Andrást. Lehet, hogy épp az ilyen dolgok megnevezése miatt. Sok minden miatt. De én nem hiszem, hogy túlságosan örülne az efféle jelzőhasználatnak. Mint ahogy Mikszáthot sem tévesztette meg egy percig sem az öt ünneplők serege (mondván, hogy még senkit sem dicsértek meg azért, amiért az édesanyját és a hazáját szereti) — Sütő szemében az író fogalma elválaszthatatlan az őszinteségtől, a tények tiszteletétől, a valóság feltárásához szükséges bátorságtól. Ennyivel tartozunk azoknak, akik nevében szólni akarunk.

Nagy Imre szavairól a kaján mosolyt egy pillanatra lerázintva azt hiszem, nagyon sokan elmondhatják ma Sütő Andrásról: jó, hogy jött, különben elszundítottunk volna.

Kár lenne — a szunnyatagságot hagyjuk meg az álomkörösoknak. Régóta megfigyelhettük, hogy Sütő egyre makacsabban olyan arcot igyekszik kialakítani magának az időben, amilyennek ő a nemzetiségi író elképzelt. Mert húsába vágó élmény táplálja benne a felismerést, miszerint a „saját földünkbe kell markolnunk, ha beletörök is a körmünk” és azt, amit Asztalos István pályája kapcsán így fogalmaz meg: „Mit várhat egy nem-

zet vagy nemzetiség az íróitól, ha nem épp ezt a közösségi hűséget: sorsproblémáinak felgőrgetését olyan tárnákból is, amelyeknek bejárata elé valamikor tiltó táblákat ütöttek”.

Többek között ezért nem tud megbocsátani senkinek, ha nemzetiségi írói magatartásában a feledékenységet észleli. Lévé, hogy ezek a táblák olyan természetűek, hogy épp azok feledkeznek meg róluk leghamarább, akik odaállították. Különben is, aki Gaál Gábertól és Sadoveanutól tanulta a tények tiszteletét, az tudja, hogy felmentést csak akkor nyerhet, ha igazmondással váltja meg lelkiismeretét.

Csak hogy a valóságfeltárás finnyásabb lelkekben az itthoni gondok fitogtatásának hamis érzetét válthatja ki; a saját földünkbe markolás hallatára pedig prüszkölni kezdenek és máris a provincializmus náthalázáról beszélnek. Sokan élnek ma közöttünk hamis tudattal, így hát nem lehet eléggé hangsúlyozni: Sütő — a nagyvilág dolgaiban is jártas lévén — a mi mai gondjainkat érzékeli akkorán, mint más európai horizonton jelentkező problémákat. Következésképp mi is fel tudunk mutatni egyet s mást, amiért érdemes lehet nyomunkba szegődnie a jövődönnek, amiért érdemes lehet ránk is figyelnie, néha-néha a nagyvilágnak. Így hát Sütő számára az irodalom elsősorban olyan fegyvertény, amivel mi is betörhetünk Európába. Persze: szó sincs itt hiúságról. Elsősorban a mi érdekünk az, tudjuk, a nép érdeke, mely joggal elvárhatja, hogy legjobbjai itthon végezzenek érte európai mértékkel mérhető munkát. Akárcsak Illyés Gyula, a Puszták népe szerzője — az Atlaszok egyike — Sütő is tudatosan vállalja a provincia hangját, de világirodalmi szinten...

„VAN ITT VALAKI?”

Ebben az összefüggésben talán több fény esik a fennmaradás módozatain töprengő író arcára is. S erről az arcról azt olvasom le: nagyon megsokasodtak azok a jelek, melyek valós helyzetünk szigorúbb felmérésére intenek, és egyértelműen a cselekvés irányába mutatnak. Mert nem elég csak kicsapni az elveket az általánosság mezejére, — sűrűsközéletről kell megfigyelni, hogy azok vajon mit művelnek. A cselekvésre pedig maga mutat példát azzal, hogy folyton a közösségi ügyek szolgálatában találjuk. Csak azután ringatja bele az életét az írásba, miután közösségi feladatait véghezvitte — tanulságképpen a jövőre. Hisz' nemcsak a múltunk, jelenünk is tanulságokban bővelkedik.

A tanulságok pedig kétféle természetűek.

Egyrészt az csendül ki belőlük, hogy nem tudunk eléggé élni azzal, amit szellemiekben a magunkénak vallunk. Annyifajta szellemi elvonókúra után elérkezett az ideje annak is, hogy végre számba vegyük a közösségi tudatunkat történelmileg meghatározó tényezőket; mert nemcsak az számít, miféle tartunk, de legalábbis ennyire fontos az is: honnan jöttünk. Hiszen aki nem ismeri önmagát, másokat sem képes megismerni, értéke szerint elfogadni. És az emberi méltóság tiszteletben tartása nélkül nem beszélhetünk testvériségről sem. A tanulságok második csapata épp ez: elé a kérdés elé siet, ezt emelné mind magasabba. Ezért avatja példázattá Sütő a történelmi szükség-szerűséget idejekorán felismerő Bethlen Gábor-i szellemet: „Ha emlékezni méltóztatik, egyebek között a testvériségnek ügyét is reánk hagykozta: magyarnak, romának, szásznak — a székyet nem említtem, hiszen az is magyar —, közös kertmívelő gondját: az egymással farkasszemét néző indulatok helyére

az egybefonódó pillantást a Kárpátok tövében”. Nem kérkedik, amikor elsorolja, hogy e jó tanácsot kamatoztatva megszerezte valamennyi jelentős román író barátságát — számuk kislexi-konná duzzad — de arra biztat, hogy az egymásra találás történelmi pillanatainak számbavétele mellett — az ünnepnapok után — vegyük szemügyre az együttélés mindennapjait is.

Mindig a hazai gondok szorításában jár-ke, nézelődik a nagyvilágban Sütő András. Ezt már előző kötete, a Rigó és apostol kapcsán is megállapíthattuk. S azt is tudjuk, mit köszönhetünk ennek a tartásnak: gondjainkra mindig épp azt az ablakot nyitja a történelemből az író, amelyik a legtöbb fényt zúdíthatja ránk.

S mert így szemlélődik, a tétel fordítottja is igazolható; nemcsak a mi gondjaink közt fedezi fel az egyetemesebb érvényű törekvéseket, de tőlünk több ezer kilométerre és az időben két-három ezer évre visszamenőleg is meg tudja látni mindazt, amire e század utolsó harmadában még szükség lehet — okulásul! — az emberiségnek. Ilyen írás — a Nagyenyedi fügevirág mellett a kötet legszebb darabja — a Perzsák. Persze, persze látogatása során az író előtt a szűzai Nagy Mennyegző látványa bomlik ki, az olvasztótégely politikának egyik korai megkísérlése, az erőszakos görögösítésnek az a példátlan módszere, amikor Nagy Sándor katonái tízezer perzsa lányt és asszonyt gyaláznak meg uruk parancsára. Hogy aztán tízezer csecsemő bönbölje e legtartósabbnak ígérkező győzelmet.

Az írás olvasása közben előbb élesen nyilallik belénk a történelem jajsza — a történelemből azt tanuljuk, hogy a történelemből nem tanultunk semmit — de aztán hamar rájövünk: a szűzai gyermekek mai sorsársai is anyjuk nyelvén ejtik ki az első szót. S ezzel olyan igazságot emel egyetemes érvényű tanítássá Sütő András, mely így hangzik: „Míg egy népnek titkai vannak: végérvényesen nincs meghódítva”.

S aki ma ilyen igazságokra lel világiró útjai során, az gondolataival mindig hazatalál. Az otthoniak pedig benne lélnek menedékre. Így teremt egyensúlyt magának az élet.

Sütőnek az életet jelentette az a néhány esztendő — amint Az én egyetemem című írása is jelzi: a legszebb, vihar nélküli éve volt ez — amit a Falvak Népénél töltött. S ha azóta más lap főszerkesztői gondjaiba is szolgáltatta sorsa — a falu népéhez sosem lett hűtlen. Meggyőződése, hogy széles olvasótáborra lefelé törését, a lentiekhez való igazodását ezután még inkább számon tartja, s mind többen lesznek, akik majd így köszöntik: — Jó, hogy itt vagy, Sütő András!

Utóirat 1990 április 15-én: Öt esztendő telt el azóta, hogy az ország-világ előtt nemlétezőnek nyilvánított cenzúra kiemelte ezt az írást Hazatérő szavak (Albatrosz Könyvkiadó, 1985) című kötetéből. A magas rangú, nagy hatalmú Illetékes Elvtárs szavaiból („nincs szükség nemzetiségi profétákra” — jelentette ki például Sütőről) úgy ítéltem meg, hogy beláthatatlan időre szellemi vakságra vagyunk ítélve. Furcsa fintora a sorsnak, hogy a diktatúra köpenye alatt felnőtt, és a decemberi fordulat után nyíltan előlépett nacionalizmus épp Sütő András szemét találta ütészóval. Akik a füttykösöket feje fölött suhogtatták, és akik a régóta halott Bolyaiakat is agyonverték volna, ha rájuk találnak (miért akartak kései utódaiknak magyar egyetemet?!), bizonyára ugyanúgy gondolták, mint Illetékes Elvtárs: nincs szükségük nemzeti-ségi profétákra.

A nagyvilág — amelyre Sütő András írásai (is) ablakot nyitottak — szerencsére másként vélekedik. Különben miért imádkoztak világszerte annyifelé milliók, hogy a Bostonban megoperált és további kezelés alatt tartott Sütő András szemvilága megmaradjon?!

VASS LEVENTE (1955—1979)

Megragadhatatlan, be nem keretezhető világoskék-fehér személyisége — ennek a személyiségnek még az emléke is — lehetetlenné tesz vele kapcsolatban mindeféle ünnepélyes-komor megnyilatkozást. A gyászlobogóval letakart mondatok mögött elég volna csak távolról megvillania Levente farmerjének, hogy az ember elgondolkozzon — igazi nekrológokat írni... Még ha fiktív nekrológokról volna szó, úgy, ahogyan azt annyiszor elterveztük: megírjuk az Echinobba Marosinak meg Kántornak, meg mindenkinek a nekrológját, be jó hecc... *no és akkor most igazi nekrológot kell írni Leventéről?* — valami diabolikus viccet kellene kieszelni az ő nevében, ez volna a hozzá méltó búcsú, a nekrológot meg írja meg más.

De ki? Vass Leventét nem nagyon ismerték a lapknál, nem járt a szerkesztők nyakára, a közlés nemigen érdekelte.

Nem, ez nem pont így igaz: örült, ha megjelent egy-egy írása, de nem tett sokat azért, hogy közöljék; esetlegesen többnyire barátai révén vagy véletlenül kerültek a versei a szerkesztőségekbe, sok el is kallódott közülük.

Neve ezért is kevésbé ismert; másfelől pedig, nem is írt sokat; azt amit más — mondjuk — metaforahalmazban írt ki magából, ő másképp reali-

zálta: hajmeresztő előzésben, óránként száznegyvennel, egy jobbra hajló kanyarban (úgyiszlóván minden előzése egy-egy műtárgy volt); vagy valamilyen rafinált trükkben, vagy teljesen valószínűtlen, öncélú, de részletesen kidolgozott tervek felvázolásában, úgy mint pl. egy fegyveres ellenálló csoport teendői a Homoród völgyében. Leventében a képzelőerő minden gátlás nélkül lobo-gott: valahányszor hosszabb távollét után találkoztunk, azzal kezdtük a beszélgetést, hogy újabb fantasztikus variánst dolgoztunk ki a jövőre...

Vass Levente utolsó 770 napja: összesűrített élet, magas nyomáson, nagy feszültségen, gyötrelmes formákba préselt sors.

Két évvel és két hónappal ezelőtt, tél végén, a negyvenöt kilóra lefogyott, hordágyon hozott-vitt Leventéről az orvosok megsúgták, hogy legfőbb hitei maradtak hátra. Erről ő is tudomást szerzett, de úgy viselkedett, mintha csak egy kellemetlen influenzáról volna szó, amiből mostmár napokon belül ki kell gyógyulnia.

És Levente egyszercsak visszatért! Az idegenbe mindenki szerint meghalni ment, de Levente egy délután: miután hétszáz kilométert vezetett, könnyedén

kilépett a luxus-turakocsiból, megrázta újból kinőtt oroszlánszöke haját és elkezdett zajlani körülötte az élet...

Levente pályája delelőjére jut, Nagy László és Kormos István legközelebbi barátai közé tartozik, verseit közli a Kortárs és az Élet és Irodalom; ő rendező szeretne lenni, de mire komolyan elkészülhetne, megint rátör a betegség; megint lemondanak róla, aztán megint felgyógyul, legendák szövődnek köréje, nagystílű életvitelű kőrét, nem lehet megtudni, mi is az igazság vele kapcsolatban; egy osztrák nő versenykocsit ajándékoz neki... Mikor néha meglátogat bennünket, az egykorinál is lélegzetelá-lítóbb autós mutatóanyagok, mintha azt jeleznék: Levente keresi a halált, elébe szeretne menni, mintegy gyorsabb, irgalmasabb pusztulást kialakulni.

A közlekedésrendészet kocsija néha utánaeredt, az éjjeli utcákon áztató, lámpakörrel lámpakörre kissebbedő autónak: fény, árnyék, fény, árnyék, s a kocsi mind távolabb már.

Utánaeredtek, de soha nem tudták megfogni. Csak a kocsiúgást hallották valahonnan a szomszédos utcákból, de hogy merről?

Soha nem tudták megfogni...

Szócs Géza

Kolozsvár, 1979. október

MAGVETŐ

Vass Levente

Az út

Az ereszekről lassan csepeg a fény. Hátunk mögött homályosan egy nagy kert látszott. A fák, torz rovarokként fetrengtek a harmatos fűben. Valahol kiabálni kezdett egy harang. A völgyből nem látszó falvakból vak harangok ordítottak, hangjuk egybeolvadt, regett, dübörgött az éjszaka, a kutyák vonítottak, s megrepedt a sötét, lassan lenyeste könny-rétjeinket a pirkadás felhőkése.

Megremegtünk. Az első autó megállott.

Éreztem, hogy száguld az autó; a tésztás ládák nekem szaladtak a kanyarokban. Ültem a sötétben, megfeszített izmokkal szorítottam a deszkát alattam.

Később fölveztünk két cigányt. Nagy, gyapjúval megtömött zsákjuk volt; rátették a deszkára s rákuporogtunk. Gyorsan beszélgettek magyarul, románul, cigányul. Az öregebb, nagybajszos megkérdezett:

— Nem tudja hány óra, fiatalember?

Kivettem foszforeszkáló mutató szebórámat. Közel tartottam hozzá.

— Nem ismerem az órát, fiatalúr.

— Fél kilenc.

Hallgattunk. Furcsa, olajos szaga volt a zsákjuknak. Kisebb koromban, ha cigányszekerek vonultak át a falunkon, mindig sóvárogtam, hogy hátha ellopná a nagy zsákos cigány.

— Maga, fiatalúr, biztosan sokféle járt.

— Miből gondolja?

— Hát annyi kocka van a nadrágján s a haja is nagy, mint az ezelőtti uraknak. A fiatal nézegettem.

— Hány éves maga?

— Köszönöm kérdését, huszonnégy.

— Nem látszik egyáltalán. Gondoltam 15-16.

Megint hallgattunk. A közös problémák hiánya rátelepedt a robajra. Arcán valami furcsa-boldog vonással fordult felém.

— Tényleg nem látszom 24-nek?

Mikor leszálltunk láttam, barna olajfolt lett a fenekemre. A cigánylegény eszelősen hadarva kiáltott utánunk.

— Énfeketegáborvagokénfeketegáborvagokénszékelyvagokénkettőtöktölsejedekmeg.

Dél felé értünk az Öreghez. Hosszú kás, régi házban lakott. A fa magas sorokban felvágva állott az udvaron. A házban majdnem elviselhetetlen volt a meleg. Száradtak a kicsi szobrocskák.

— Nem is tudjuk már, miért jöttünk ide. Egy tanácsért, több tanácsért, tapasztalatért járjuk az országot; szeretnők, ha Áron bácsi is segítene nekünk ebben...

— Milyen tanácsot adjak nektek. Az életet már megjártam, ami jó volt akkor, az most már nem jó.

— Ezt tudjuk, de mégis, nem akarjuk azokat a hibákat,

apáink hibáit. Azóta változott az élet, azóta minden változott, de valami mégis megismétlődik életünkben, éppen úgy, mint a halál vagy a születés. Tiszteljük Önt. Nekünk többet kell tennünk mégis, mi mindig többre születünk, mint atyáink. Meg kell keresnünk a közös utat, csak együtt tehetünk valamit a társadalomért.

— Szép a lelkesedés. Vigyáznotok kell. Kopogtak.

— Isten áldja meg, Áron bácsi. Varga János vagyok K-ról. Segesvárról jöttem komántól s megkért, ha vinnék neki egy bivalyat Áron bácsitól. Van-e?

— Hát van a pajtában egy, menjen ki, nézze meg hátha tetszik.

Tiszteletudóan elmosolyodtunk. A belépő elpirosodott.

— Inkább ilyen szoborról beszéltem...

— Nincs, most nincs. Csak ősszel. Látástól vakulásig dolgozom.

— S mennyi volna egy?

— Hatszáz lej.

— Kússebbre nem lehetne csinálni?

Sokáig hallgattunk miután elment. Az öreg keze fűgén futkározott az alakuló agyagon.

— Egyszer az embernek a saját útját kell megtalálnia, aztán kereshet közösségi utat, ha lesz még ideje.

— Mi közös útról beszélünk. Harcolni kell érte.

— Zúgolódní nem kell, nem szabad semmiért, romlott idegekkel élni nem lehet, csak égni. De a reménytelenség: gyávaság. Remélni még akkor is kell, amikor minden veszni látszik, mert remény nélkül az élet megszűnik.

Kicsapódott az ajtó. Óvodáskorú gyermek lépett be, odaszaladt az öreghez, felkapaszkodott a székre és a fülébe sügött. Felálltunk.

A kapuból utánunk szólt:

— Mindig hallgass a lelkiismeretedre, amikor nagy dolgokról, nagy cselekedetekről van szó, s csak kisebb dolgokért kérj tanácsot másoktól.

Cs. városban lefeküdtünk a parkba, amikor odajött egy ember, valami igazolványt mutatott s elvitt a legolcsóbb szállodába. Nem volt kedvünk aludni, kimentünk vacsorázni a városba. Mikor leadtuk a kulcsot, a kapus azt mondta:

— Aztán lányok ne jöjjenek, mert tiltja a szabályzat.

Borjúsültet ettünk mártással; utána én szódavizet, a barátom fenyővizet ivott. Fáradtan néztem körül a vendéglőben. Barátom még egy pohárral rendelt. Aztán még egyvel. A végén két liter bort vett, hóna alá csípte, úgy mentünk az úton. Lehet, hogy a fáradságtól minden abszurdnak tűnt, félszeg álomnak. Nem volt kedvem így beszélni vele. Egyszer megállított.

— Megisszuk ezt a két litret, majd bemegyünk.

— Ott nem tudod meginni?

Leült a járda szélére. Kinyitotta az üveget.

— Én nem iszom. Én soha sem iszom. Nem jó.

— Akkor várj meg.

Nekidőltem a villanyfának. Nem jártak sokan az utcán.

— Segítesz valamin, ha iszol?

Nem válaszolt. Mereven nézett a falon zümmögő neon-klgyókra.

— Csak magadnak ártasz vele.

Néha egy-egy autó suhant, a csend lassan előzönlötte a várost.

— Csak pillanatokra tudod elkábítani magad. Ebben az életben józan emberekre van szükség. Csak így lehet megállni a hídon.

Felállott.

Megindul visszafele.

— Te nem tudsz megérteni. Nekem inni kell.

Rácsos kerítés villant föl a háta mögött. Lélegzetvisszafojtva szaladtam. A kapusnak azt mondtam a barátom mindjárt jön.

— Tudom, valami nő van a dologban, de tudja meg, ide nem hozzák, mert tiltja a szabályzat.

Derékig levetkőztem s kiálltam a folyósóra, mely ablakaival a kapu felé nézett. Nekidőltem az üvegnek, néhány fénycsík fonnyadozott az udvaron. A szomszéd szobából nevetés szűrődött ki. A csillagok mereven csüngtek a sötétben. A lányok sokszor nyitogattak, s kíváncsian nézték meztelen hátamat. Később, mikor a szobájukban üldögéltem tisztán hallottam a vonatok sikoltozását s valami, nagyon mélyen meghasadt bennem.

Reggel valaki megverte az ajtót. Kábultan nyitottam ki, s leültem az ágyra. A barátom állva maradt.

— Nem értem minek kellett fojtogass. Megittam volna azt a kicsit, s jöttünk volna haza. Nem bírtam tovább. Kimentem a fötérre, földhöz vágtam az üveget, ordítottam, nem emberi hangon, értsd meg, itt mindenütt neonvérűek a jegenyék, a sínről bennem a vonat semmibe fut, macskakövek a könnyeim s fájva rikácsol a toronyóra. Valakik letépték ingemet, csupa kék a hátam menjünk innen, most menjünk.

A Nap még nem jött fel, de már világosság volt. Kongó utcákon át kijutottunk a városból. Teherautóval zötyögtünk az első faluig. Leültünk az út szélére.

— Látod, mondtam, semmi értelme az egésznek.

— Nem tudsz hallgatni?

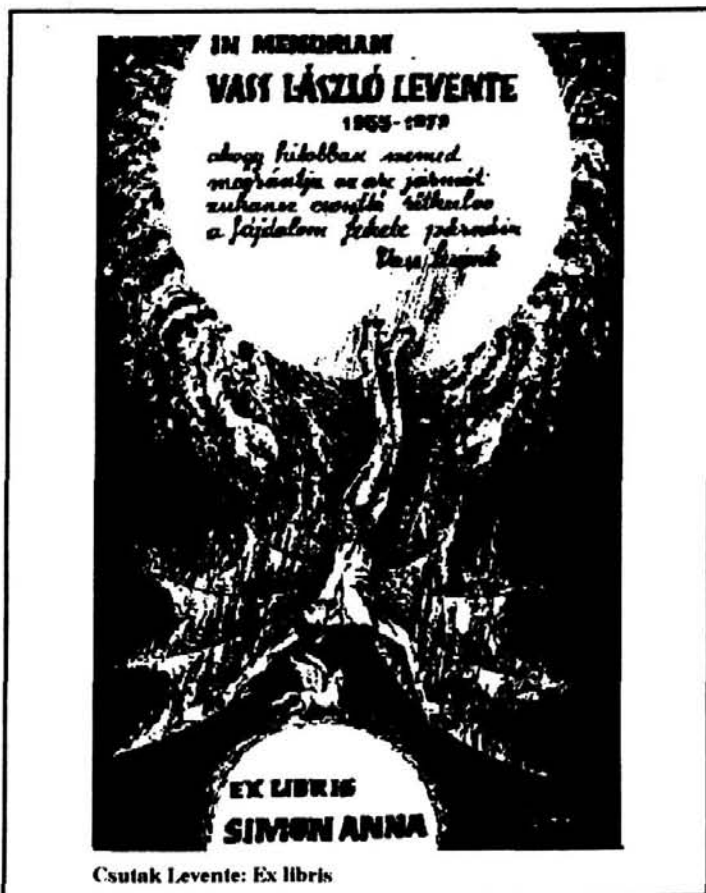
— Nem, most nem akarok hallgatni. Mindenben meg kellene keresni az értelmet. Így nem tudunk semmit csinálni, ha széthúzzuk már a kezdetén.

— Hallgass el.

— Azonos szempontok szerint lehet csak, nem baj ha különböző nézetekkel...

Még sokáig beszéltem megkönnyebülten. Arra is gondoltam, mi lenne, ha átmennék az út másik felére és végeznék ezzel a barátsággal.

Aztán jött egy autó. Felbújt a Nap és vörösen izzó sugarak simultak előttünk a végtelen útra.

Vass Levente

Kiegyezés után, előtt

Sütő Andrásnak

JÖNNEK a köntösös férfiak
kilépnek a szekrényekből
a falból kiszakad fekete arcuk
ágyékuk hozzánk üt
(sokan vannak náluk a fegyver)

göcsből késből csiporból
fűből szarból lesznek
érezni gyilkos vetkőztetésünk
lassú kicsontolásunk

tenyerünkbe csukódik ötágú pengénk
dobbanásunktól felcsap a föld hulláma
és szétfoszlik mellünk üvegszilánkokban

XXX

az szép Visegrádon támada
gondolatom: felépíthetjük-e
lerombolt, hőomlásban
szenvedő várainkat, lesz-e
Fellegvár mindebből, erős
hit, honnan mibelőlünk
szólaljon gyönyörű
tárogatók vak éneke
forró mészbe ágyazottan

A házba minden állat visszatér

ki tudja hol vagyok én
limában
afganisztánban
honnan a fények alkonyomon
talán iljics lámpák
a pulzus mőzes fáklyái

add menekülésem a pusztából

Így

érezem, hogy könnyebb vagyok
most már bizakodom is
tetszik tudni mi sohasem láttunk
nekünk nem olyan szörnyű mint
Milyen szépek lehetnek a vetések
bözsike néni bözsike néni

hazatalálok

anyám keze kérgek közt korom korallokon
omló avarban Nap felé tépett a seb
sajog szirony: füvek tükrében meduza:
barátaim fölött szétnyíló ejtőernyők

Vass Levente oszlopai

Az oszlopok, amelyek Vass Levente versének belső teréből kilátszanak, semmiféle homlokzatot vagy tetőzetet nem hordanak magukon, stílusukra nézve feltehetően dór oszlopok — egy mezőn, alkalmasint tengerparton állanak. Gyakorlati szempontból egyáltalán nem funkcionálisak; lehet, hogy sohasem is tartottak semmit, feladatuk csak ennyi: megfogalmazni, fehér kőben megjeleníteni a mélységnek, a lentnek a nyújtózását a magasság felé és viszont: a magasságnak, a fentnek a mélybe való kívánczóságát és szédületét. Az oszlopok függőlegesén általában kiegyenlíti és egymást átfedve megszünteti önmagát s ez a két ellentétes irányulás; ilyesvalami tulajdonképpen a csönd is, amely nem egyéb, mint egy nagyon moly, állandóan mélyül és egy magas, mind vékonyabbá és üvegebbé váló hang egymásra tevődése. A versbeli ember (nevezzük így: szemlélődő vagy arrajáró) ott áll az oszlopok közelében, amelyeknek sikerült szétválasztaniuk benne és ezúttal nem összesímítaniuk és elkeverniük, hanem egymásba ütniük, egymásba ütköztetniük a kétféle ellentétes függőleges erőt.

Az egymást a távolság szembenlévő pólusairól is kioltani törekvő vertikálisokon, mint valami vízszintes vonal egy másik ellentét húzódik keresztbe: a szemlélődő és az ővele távolodó személy közt a földfelszínnel párhuzamosan kifeszülő, a távolodásban nem kialvó, hanem ebben bennfoglalt és ebben megmaradó ellentét.

A távolodót meg lehet próbálni visszahívni, visszaláncolni, utána lehet kiáltani és meg lehet fogni. Ám ezen a versbeli tájon a próbálkozások mint szörnyek torzósobrai hevernek szanaszét: tehetetlen, félig béna kiáltás a homokban és célját el nem érő kézmozdulat; az ujjak maguk is ahelyett, hogy megragadnák a távolodót, elsiklanak, és a parton (úgy tűnik, már időtlen időktől ott) álldogálóról most látjuk, hogy tulajdonképpen föl-le járkál a vonalak keresztmetszet-rendszerében; nagyon mindegy neki, hogy ő-e az, sajátmaga-e, vagy valaki más. Járkál személytelenül. És mi mást is tehetne.

Szócs Géza

(Igazság, 1977.február 27.)

Csutak Levente: Ex libris

Üzenetek a Holnap városából

Gittai István

ÜZENET

kelet 1988 októberében a HOLNAP városában

De messzi vagy.
De rémes lassúságod.
Akár a büntetés múlása
ártatlanok fölött.
Fogytán kevéske tartalékunk.
Szalonnánk, borunk, tűzifánk,
fogytán szavunk, mánk, miértünk.
Szóródunk. Málunk. Gyérülünk.
Félt, hogy elfogyunk, miként a golyák,
bőlények, ordasok e mostohult vidékről.
Félt — áhított Holnapunk —
félt, hogy késve érkezel,
s hűlt helyünkön
beomlott kutak,
eivetemült Európa-utak,
füstös, szanaszét kövek
hallgatnak hajdanunkról.

Téged remélünk Holnap itt.
Ezért siess
érettünk, mihozzánk.
Nagyon siess!

Fábián Sándor

A KÍSÉRLET FELÉ

Különösek mostanában a velem kapcsolatos dolgok.
Ha leejtek valamit, csakazértse esik szépen, függőlegesen, hanem ferdén tart a talajnak, meghazudtolva a fizika törvényeit.
Az ajtó közepe felé tartó váza egyszerűen megemelkedik és a felső ajtófélfán török darabokra.
Ha leesnek az ötödik emeletről, vajon felfelé hullanék?

Pataki István

ZSOLTÁR

menekülhettek más erdőbe
gyökerestől kitépelt álmok
minek a vihar jó uram
nincs kit verjenek villámok

hajolva tetőtlen nyarakba
még van ki bőre alatt ázson
hogyan halkított havazásban
szárítsa lelkét a nyárson

míg félig lebontott vágyakban
kotorásznak idegen szelek
csörgőre húzott kakasok
kezdjük újonnan éneket

„1908. szeptember elején Nagyváradon, a magyar irodalom előszobájában megszületett A Holnap antológiája. Hét költő indult el a halhatatlanság felé: Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula és Miklós Jutka. Nyolcvanegy év múltán e rohanó, politizáló századvégen, itt, Pesten jelenik meg újra hét váradi költő (csupán heten lennének? — U.I. megjegyzése) — Gittai István, Pataki István, Fábián Sándor, Máté Imre, Sall László, Szücs László, Zudor János — üzenete a mához, egy olyan gyakorlótérről, ahol a határfalak szorításában már-már elhal a szó.” — írja Nikolits Árpád volt hazánkfia a diktatúra végnapjaiban *Gyakorlótér — Üzenetek a Holnap városából* címen megjelent verseskötet bevezetőjében. Azóta történt egy s más, szavaink, fájdalmaink szétkiálthatjuk a világba, a kérdés csak az, hogy hol, kinél találunk meghallgatásra.

A kötet versei a Hatalommal néznek farkasszemet, a költők kimondják a torkukat szorongató fájdalmat, keresik a megtartó ígét, reményt felröp-pentő kiutat a reménytelenségből. És előre rátapintanak a veszélyre: „ki szavatolja/ ki, uram, bizton/ hogy elejtett retteget/ helyébe nem lép újabb fenevad?” (Gittai)

Újra és újra kimondva a folyton újratermelődő retteget, kiírva magukból a keserűséget a költők kissé fellélegeznek. De vajon fellélegezhet-e az olvasó, ki félelmében megerősítést nyer, s rá hárul a roppant feladat, hogy meztelen mellével, puszta karjaival nézzen szembe a mindenkori Hatalommal és annak zsoldosaival?

Ugron Levente

Máté Imre

ÖREG

Kis kenyere
hóna alatt,
görnyedve megy,
lassan halad.
Nagyon töpreng,
nincsen szava,
vihar lenne,
ha szólana.

Szücs László

VÉSZKIJÁRAT

délelőtt, főtér, kőpadon ülök,
erős lennék, hát strófát betűzők;
csodával határos depresszió nyom
Európán inne, Nagyváradon.

kőpadon főtér, délelőtt, ülök,
egyedül vagyok, tovább merülök
a Bémer térig, ahol látható
mint issza sörét harminc lázadó.

kőpadon ülök, délelőtt, főtér,
mehetnékemről beszélnem kell még,
s ameddig csönded magára hagyom:
rádmosolyog a vasbeton plafon.

főtér kőpadon, ülök, délelőtt,
rendőröm érzi a lelki térerőt,
indulok holnap, ez neki sem titok,
megolvad oldalán a szürke gumibot.

Sall László

ELLENFÉNYBEN

világiáró természetünket filogtatjuk
pocsolyákat kerülgetve
szagunk a várost lepi el
maradványaival együtt
utca-hosszal mérjük a jeleni
bátorító idő
idegen háború
elmehetünk békepernek
vádoltak
tanúk és bírák nélkül
vagyunk

Zudor János

SZONETT

Porondképes szöveget írni,
ez a legújabb feladat.
Karcolni örök pergamenre
az égbeszökő szavakat.

És hogyha rút lesz lelked éke,
ez csak a szerkesztő vétke?
Kitanított kezéd vakon
hozza ízlését papíron?

De megállj valahol a végén,
gondolkozz el mégis a létén,
legalább mintha te is vétlen

áldozata volnál a szónak,
sok-sok szólamnak elnagyoltnak,
hogyan már semmit sem hisz a holnap.

A világ népeinek meséiből

A szófogadó lány

(bolgár népmese)

Az anya így szólt a lányához:

— Halgass ide, édes lányom, nem dolgozol télen-nyáron, öl a székelyen, nagyon bánom, láss munkához mindenáron.

— De mitévő legyek? — faggatta amaz.

— Csináld azt te is, amit az emberek.

— De mit tesznek az emberek?

— Menj el a szomszédokhoz és megtudod.

A lány elindult a faluba. Bement az egyik házba, ott épp gabonát rostáltak. Bement a másikba, itt ruhát mostak. Betért a harmadikba — kenyeret sütöttek.

Hazatért a lány, s úgy gondolta, neki is gabonát kell rostálnia, úgy, ahogy az emberek tették. S mivel a házban gabonát nem talált, lisztet vett elő, kivitte az udvarra, és rostálni kezdte. A szél pedig az egész lisztet szétfújta.

Ahogy az egyik munkával végzett, a másikhoz látott. Vízet melegített, keresgélte-kutatott, hogy mit is mosson ki, aztán meglátta apja ködmönét, és beletette a vízbe.

Az utolsó munka maradt még hátra — hogy valamit betegyen a kemencébe. Fogta a sósuborkával teli bödönt, és berakta a kemencébe.

Hazatért az anyja és kérde:

— Na lányom, megtanultál-e dolgozni?

— Meg én, megtanultam! — dicsekedett a lány. A lisztet szétfújtam, a ködmönt kifőztem, az uborkát megsütöttem.

A róka, a seregély meg a varjú

(lett népmese)

Egy szép tavaszi napon a seregély fészket rakott egy kicsi nyírfán, és kiköltötte a fiókáit. Amikor azok már jól megtollasodtak, a nyírfához sompolygott a róka. Nézett fölfele, meglátta a fa csúcsán a fészket, benne a már eléggé nagy seregélyeket és gondolta: „Kövért falat, de hogy jussak hozzá?” Arra gondolt, rászedi a seregélyt. Mondja a róka az öreg seregélynek:

— Már mindenki vetett, nekem még ekém sincs, ki kell vágnom ezt a nyírfát, hogy ekét faragjak.

— Kedvesem, ne vágd ki a nyírfát — könyörgött a seregély — még kicsik a gyermekeim, mitévő legyek velük?

— Mi közöm hozzá? — mondja róka. — Add nekem az egyik fiókádat, s akkor nem vágom ki.

Elgondolkozott a seregély, mitévő legyen? Úgy látszik, a rókának oda kell adnia egyik fiókáját, de melyiket? Bármelyik ujjadat meszúrod, mindegyik fáj. Hát hirtelen ott terem a varjú.

— Ne félj, te seregély — vigasztalta a varjú — nem tudja kivágni a fát: nincs fejszéje.

— Itt a fejszém — mondja a róka, és csóválta lompos farkát.

Rájött a seregély, hogy semmit sem tehet a róka olyan fejszéjével.

— Vágd ki! — mondja.

De hát farokkal ki lehet vágni egy fát?

Megharagudt a róka a fecsegő varjúra, és elhatározta, hogy bosszút áll rajta. De hogyan? Egy dombra futott, és a földön elterült. Odarepül a vén varjú és látta: egy döglött róka fekszik előtte. Leszállt a róka mellé, és bele akarta vágni a csőrét, mire a róka — hopp! — elkapta.

— Na, megkerültél, te szószátyár! Most leszámolunk.

— Csak azt ne tedd, amit a nagybátyámmal műveltek — könyörgött a varjú.

— Hát mi történt vele? — érdeklődött a róka.

— Beledugták egy kerékagyba, és a hegyről legurították.

A róka arra gondolt, a varjúval is úgy számol le, ahogy a nagybátyjával tették. Rögtön nekiállott és nagynehezen szerzett egy kerékagyat. A varjút beledugta, és a hegyről leengedte. S mi lett a varjúval? A róka az egyik végén bedugta, s ő a másikon kirepült. Csak akkor jött rá a róka, hogy a varjú is túljárt az eszén.

Bán Péter fordításai

Fábián Imre

HÚVÖS ÉJSZAKA

Árnyékkal szövö leplett a sötét:
derék,
derék!

Sok szemén, csillagokon néz az ég:
de szép,
de szép!

Ágakra fagybetűkkel ír a jég:
csipkét,
csipkét!

Papp Attila

TÉLELŐ

Haragosan jött a vendég,
vele hó, fagy érkezett,
csizmájára jégből verték
vargák a patkószeget.

Szél toporog, küszöbünkre
pall magáról friss havat,
mivel nem nyit ajtót senki,
hát nyúsítve elszalad.

Varjú száll a sertésolra,
fehér lapon tintafojt,
tollászkodik, topog, károg,
sürgeti a disznótort.

Szikrát vetnek a jégcsapok,
mint acélon a kova,
kakukkfűvű tiszta égbolt
talán nem is lesz soha.

Mészely József

Kínálgató

Rondon, rondon,
Korondon,
korsó nő a
korongon.
Mintás korsó,
bokály, váza.
Nincs azoknak
sehol párja!

A homokóra

Homokorát vett az anyám,
tik-tak,
hiányzik is belőle a
tik-tak.

Keresem a kicsi mánust,
tik-tak,
nincsen benne még egy szám se,
tik-tak

Esténként csak nézegetem,
tik-tak,
Szeretném én meghallani,
tik-tak.

Tölcseren csak gurul a sok
tik-tak,
Homokszemcsék tolakodnak,
tik-tak.

Milyen óra ez az óra,
tik-tak,
nincsen benne egy rugó se,
tik-tak.

Bolond óra, homokóra,
tik-tak
Ketyegjél már, csöngessél már,
tik-tak.

Ha legurul belőle a
tik-tak,
Aludni kell, szép álmokat,
tik-tak.

Cseh Károly
(Magyarország)

Szökés

Elröppent ütőmről a tollaslabda:
fehér úrhajó száll a magasba

Fürt-kezeivel orgona bokra
integet néki elsomorodva

Aranyló hajja bomlik ki a fény —
kisfiú-arc süt az ég tetején

Este csak énrám gondol egyedül:
csillag-tücskökkel halkán hegedül

Muzsikaszóra szívem megremeg
fénylő húrokként pengnek az erek

Ráduly János

Hófehérke

Szomorkodik
Hófehérke,
hét törpéjét
elvesztette.

Sose búsulj,
pici lányunk,
hét törpének
melléd állunk.

FIRTOS

Hej, régi vár még ez a Firtos vára is! Tündérek építették, még azon melegibe, hogy az Úristen a világot megteremtette. Mikor a tengervíz lefolydó-gált-szűrődött a föld színéről, egy gyönyörűséges tündérkirálykisasszony szállott a fellegek közül ennek a magas hegynek a tetejébe, né! Ott letelepedett a többi tündérekkel s mindjárt elhatározták, hogy egy szép várat építenek oda. Ezt a tündérkirálykisasszonyt Firtosnak hívták, de volt neki egy leánytestvére még, egy Tartod nevű, aki átkodott rossz teremtés vala s mindig irigykedett Firtosra.

No! hozzálátnak a tündérek a vár építéséhez, dolgoznak se-rényen éjjel-nappal. Arra vetődik Tartod, s azt mondja Firtosnak irigykedvbe:

— Azért is megmutatom, hogy ma éjjelig szebb várat építetek a tiédnél s ennek a tiédnek elvitetem a fundamentum-kö-vét az én váramba.

Firtos vára készen is volt már este, a tündérek nagy örö-mükben tüzeket gyújtottak a vár falain s úgy táncoltak körülötte. De éjfélkor csak ott ter-mett Tartod az ő gonosz tündéreivel, egy szempillantás-ra kifeszítették a Firtos várának fundamentum-kövét, nagy hirtelenséggel kifúrták, vasrúdra húzták s úgy repültek vele Tartod vára felé. Repültek a gonosz tündérek a fundamen-tum-kövel, de mikor Korond fölé érkeztek, s a kakasok ép-pen éjféltre kukorékkoltak, a vas-rúd ketté törött, a kő leesett a Korond vizébe. Most is ott van, aki nem hiszi, nézze meg a „li-kas követ”. Azonba' mikor a kő

leesett, összeomlott a Tartod vá-ra is.

*

Lakott Firtos várában egy szépséges szép tündérkisasz-szony. Ez a tündérkisasszony megszeretett egy szegény dali legényt, de a tündértörvény olyan volt, hogy nem találkozhattak egymással szívük sze-rint. Mindig éjnek idején kerültek össze a tündérkert fi-legóriájában. A legény minden áldott este fellovagolt a mere-dek sziklán, a tündérkisasszony pedig kiállott a vár fokára, megfogá a legény kezét s úgy segítette fel magához. Egy este megint várja a legényt a tündér-kisasszony. Jó a legény, vágat felfelé nagy bátran, s mikor a vár fokához ér, kezét nyújtja a tündérkisasszony felé. De ebb' a szempillantásba' megsíklia a ló, a legény magával rántja a tündérkisasszonyt s a rengeteg mélységbe zuhantak. A ló pe-dig fennakadt a szikla oldalán, oda tapadt, s azon módúlag kő-vé változott. Nézzétek csak meg, még most is rajta van a nyereg s a kantár. Hanem, hogy a szavamát össze ne keverjem, ezt a lovat a tündérkisasszony ajándékozta volt a legénynek s azért hívják Firtos lovának. De aztán ez a ló nem is hiába, hogy tündér lova volt, mert most is az ő színeváltozása igazgatja az időjárását. Amikor ennek a kő-lónak fehér a színe, meleg na-pok járnak, mikor pedig a színében megsötétedik, hosszú eső lesz utána.

AMIKOR A SELEJT BŰN... (2)

Az ilyen és számos más nevelési helyzet elemzése során olyan általános nevelési alapelvekhez jutottunk, amelyeknek helyességét hosszas nevelői gyakorlat igazolta és amelyek sikeresen alkalmazhatók az iskolai nevelés minden fokán.

Mind a három esetben megtalálható a védettség keresése. Minden gyermeknél alapvető igényként jelentkezik a védettség érzése. Ez az igény nem szűnik meg az iskolába lépéssel, a növendék a nevelőjétől is elvárja ennek biztosítását.

A védettség két összetevőből adódik: anyagi védettség és érzelmi védettség. Az anyagi védettség biztosítása a családra (gyermekotthonra) hárul. Az érzelmi védettség a nevelés alapfeltelete, de egyúttal a nevelés eszköze is. A gyermek csak akkor fejlődik kielégítően, ha környezetével pozitív érzelmi kapcsolata van. Az anyagi és érzelmi védettség a gyermeknek biztonságérzetet ad, hiánya pszichés károsodáshoz vezet. A gyermek az őt körülvevő világhoz érzelmein keresztül viszonyul. Nevelni csak az tud, aki a gyermekkel érzelmi kapcsolatot létesít, akiben a gyermek megbízik, akit szeret, akit „elfogad”. A legjobban megszervezett nevelői hatások is csak akkor eredményesek, ha a gyermek hajlandó azokat elfogadni és a nevelésben aktívan résztvenni. Ezért az érzelmi védettség hiányának megszüntetése és az érzelmi védettség biztosítása pedagógiai feladat. Azonban ez a nevelés legfinomabb, legárnyaltabb eljárásai közé tartozik és alkalmazása, megnyilvánulási formája nagy nevelői tapintatot igényel, ugyanis az érzelmek túlzott megnyilvánulásai a gyermekben éppen olyan ellenállást váltanak ki, mint a szeretet megvonása.

A nevelés sikerét a pedagógus és növendék közötti érzelmi kapcsolat biztosítja. Egyfelől a nevelőnek kell közelednie a gyermekhez, másrészt a növendéknek a nevelő felé. A növendék csak akkor fordul nevelőjéhez, ha tudja, hogy meghallgatásra talál és segítséget kérhet tőle, vagyis, ha a nevelő rendelkezik a megszólíthatóság tulajdonságával. A megszólíthatóság olyan nevelői személyiségjegye, ami nélkül sikeres nevelői munkát nem lehet végezni. A megszólíthatóság tudata biztosságot, védettséget nyújt, mert tudja azt, hogy mindig bizalommal fordulhat nevelőjéhez és nehézségei közepette sem marad segítség nélkül. A rideg, zárkózott nevelő, akitől növendékei nem mernek segítséget kérni, még hivatali teendőinek sikeres, lelkiismeretes elvégzése nyomán sem tud nevelési eredményt elérni, mert magatartásával eleve távol tartja magát növendékeitől. Ki ne ismerné a rideg, zord tanár riasztó alakját? (Mai napig élénken emlékezetemben az az eset, amikor egy IV. éves tanítóképzős növendék, akiket már „tanítójelölteknek” szólítottak, arra kért, hogy legyek segítségére intim érzelmi ügyében. Megismerkedett egy gimnazista lánnyal, de a szülők tiltják az „udvarlást”, attól félnek, hogy az a lányuk tanulásának rovására megy. Nem tudja, hogy hozhatná a szülők tudomására azt a kölcsönös fogadalmakat, hogy még jobban fognak tanulni. A sikeres megoldást követően mai napig tartó barátság alakult ki közöttünk.)

Egyébként a megszólíthatóság kérdése nemcsak iskolai, hanem társadalmi, szociológiai probléma is. Hányszor láttunk a „főnök” ajtaja előtt topogó, ruháját igazgató „beosztottat”, vagy hányszor tapasztaltunk a hatóság részéről sokszor megalázó, rideg elutasítást.

Mindenik példában megtalálhatjuk a közösség hatását, de különböző aspektusokban: míg P.Sándor vagy J.Gizella esetében mint cselekvési motiváció szerepel (minden áron megszerezni a közösség elismerését) addig N.János esetében nevelési tényezővé válik (a félrehúzódo gyermekből a közösség hasznos tagja lesz). Az iskolai nevelés természeténél fogva közösségi nevelés, hisz a nevelő osz-

tályal dolgozik, de a közösség helytelen értelmezése oka igen sok nevelési kudarcnak. Általában elfogadott elv, hogy az egyéni törekvéseket alá kell rendelni a közösség célkitűzéseinek, pedig csak azt nevezhetjük nevelő közösségnek, ahol a gyermek egyénisége nem vesz el, hanem megfelelő keretet kap az önmegvalósításra. Tehát a közösségi célkitűzések és az egyéni törekvések összhangja képezi alapját az értékhordozó harmonikus közösségnek.

Éppen ezért a gyermekközösségek szervezésénél figyelemmel kell lennünk a gyermekek önérvényesítő törekvéseire (P.S., J.G. példája). A hibásan szervezett gyermekközösségekben a növendékeknek ez a törekvése nem juthat kifejezésre, ami nevelési nehézségeket okoz és rekompenzációs formát nyer. Így jutnak vezető szerephez az úgynevezett „álértékek” tulajdonosai, akik nem tudnak eredményt felmutatni a tanulás, sport, stb. terén, ezért a legfeljebb öltözködéssel, kirívó táncokkal, nevelőivel szembeni szemtelenséggel, az utcán való cigarettázással vívják ki társaik csodálatát. Harcolni nehéz ellenük, mert a valós értékek nem olyan vonzóak, mint az álértékek és megszerzésük is nehezebb.

Az egyéni bánásmód a közösségi nevelés egyik legfontosabb alapelve, ez biztosítja a gyermek személyiségének kibontakozását.

Az egyéni bánásmódot a gyermek a családban is igényli de fokozott jelentőséget kap az iskolai nevelésben. Alkalmazása azonban nagy pedagógiai tapintatot kíván meg, ugyanis a gyermekek féltékenyen figyelik azt, hogy a nevelő szeretete hogyan oszlik meg a csoport-osztály tagjai között. Gyakran az állapítják meg, hogy egyik-másik gyermek „becce”, a nevelő kedvence, kivételez vele és ezt meg is torolják.

Az egyéni bánásmód azonban nemcsak a gyermeknek való támasznyújtást jelenti, hanem egyéni követelmény támasztását is vele szemben. A követelménynek figyelembe kell vennie a gyermek képességét, mert a túlzott követelmény kudarchoz vezet, pedig az egyéni bánásmód elve éppen azt célozza, hogy minél kevesebb legyen a kudarchelyzet.

Az egyéni bánásmód alapja a gyermek helyes és alapos megismerése. Fiz nem könnyű feladat, alapos pedagógiai és pszichológiai, különösen neveléslélektani ismeretet követel. Márpedig az általános tapasztalat azt mutatja, hogy a nevelők ilyen irányú felkészültsége nem kielégítő.

A gyermek megnyilvánulásai, még ha azonosoknak látszanak is, igen sokféle okból eredhetnek, éppen ezért csak alapos tájékozódás, tanulmányozás után lehet képet alkotni a növendék neveltségi helyzetéről. Különösen nagy nehézséget jelent a gyermek előzetes élményanyagának felderítése. Erre igen alkalmas a gyermekkel való beszélgetés, ami azonban nagy figyelmet és körültekintést igényel, nehogy a gyermeket elriasszuk az őszinte megnyilatkozástól. A gyermek csak akkor nyilatkozik meg őszintén, mikor nevelőjét megszerette és meggyőződött arról, hogy minden következmény nélkül mondhatja el összes gondolatait.

A folyamatos megismerés során sok adat birtokába jut, ami lehetővé teszi a gyermek egyéniségének legjobban megfelelő nevelési eljárások kiválasztását — a megismerésnek éppen ez a célja — az egyéni bánásmód elvének érvényesítését, a nevelés leghatékonyabb eszközeinek megtalálását.

Konklúzióként megállapíthatjuk, hogy csak avatott kézzel, nagy lelkiismeretességgel vállalhatjuk a nevelés felelősségteljes munkáját, hisz a nevelésben selejtet nem fogadhatunk el. Minden gyermek megismételhetetlen egyéniséget képvisel — ahogy Kosztolányi írja: „Ilyen az ember. Egyedüli példány” — aki kért úgy a magunk lelkiismerete, mind a társadalom előtt felelősséggel tartozunk.

A keresztény hitről

Ezek a rövid írások eligazítást szeretnének nyújtani azoknak, akik az istenkeresés útjára lépnek. Csak az elindulásban, a kezdeti lépések megtételében akarnak segíteni és kedvet ébreszteni az Isten országának keresésére. Aki erre vállalkozik, beláthatatlan szellemi tartományok vonzásába kerül, és ugyanakkor hazatér a saját szívébe. Ott találja meg a rejtőzködő Istent és a találkozásból fakadó lelki békét, boldogságot.

Sajnálatos jelensége korunknak, hogy az élet nagy és fontos kérdéseivel keveset foglalkozunk. Általános tapasztalat bizonyítja az emberek vallási tudatlanságát, járatlanságát a keresztény hit és erkölcs tanításában. Ez azért is sajnálatos, mivel az élet nagy kérdéseire: honnan, hová, miért, csak a hit adhat megnyugtató választ. Elsősorban a keresztény hit, amely Jézus tanítására, mindent felülmúló ismeretére és szeretetére támaszkodik.

Miért vagyok keresztény?

Erre a kérdésre: miért vagyok keresztény? — többféle válasz is kínálkozik. Íme, néhány nyilatkozat:

— Meggyőződtem, hogy az evangélium a legértékesebb üzenet, amit az emberiség kapott.

— Jézus követése, a szép emberi élet biztosítéka.

— Istenhit nélkül nem teljes az ember élete.

Ezek a vélemények sok igazságot tartalmaznak, de kereszténységünk miéértjére Jézus Krisztus adja meg az igazi választ: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak benneteket, és arra rendelvelek, hogy menjetek és gyümölcsöt teremjete”. Jn 15,16.

Jézus kijelentése arra figyelmeztet, hogy keresztény hitünk és életünk elsősorban Isten kegyelmi ajándéka, Ő a meghívó, a kezdeményező, a követésére buzdító. Ez a meghívás a legtöbb esetben szülők, nevelők, hitoktatók közreműködésével történik. Jézus hívó szavát meghallhatjuk a Szentírás vagy egyéb vallásos könyv olvasása közben. Olykor, életünk örvendetes vagy fájdalmas élményei fordítanak Isten felé. (...)

Arra a kérdésre, hogy mi a célja a keresztény életnek, ezt válaszolhatjuk: Jézus tanítása és példája szerint alakítani életünket. Az Ő követése biztos út a szép, a szent élet felé.

„Aki követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.” Jn 8,12.

Ez a világosság ragyogja be az Egyházat, Isten népének nagy családját. Itt bontakozhat ki istengyermeki életünk; az Egyház közössége az életszentség legtermékenyebb talaja. Az Egyháztól sokkal többet kapunk, mint amit megérdemlünk. Ezt részben azzal hálálhatjuk meg, hogy mások szolgálatára szenteljük életünket. Az emberi élet azért szép, mert elajándékozható. Csakis ezzel bizonyíthatjuk, hogy Jézus tanítványai vagyunk. Az Úr Jézus élete és tanítása egyértelműen hirdeti, hogy a keresztény élet nem mentesít a küzdelemtől és gyakori velejárója az üldöztetés, a szenvedés. Jézus nyíltan kijelentette:

„Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét mindennap és úgy kövessen.”

Jézus boldogságot ígért követőinek, de a földi életben csak úton vagyunk feléje. Lk 9,23.

Hiszek, és hitem súlyos és kemény.
Nem tünde tan, nem pille vélemény.
Nincs benne így-úgy, bárcsak és talán:
Igen és nem, kereken, magyarul.

Akit az Atya örök óta szül,
És akiben szépséggé lesz a zűr.
Kinek emberré tetszett válnia,
Hogy Isten legyen az ember fia.

Hiszek egy Istent, aki három személy,
Az élő Istent, aki bennem él,
S akiben élek, mozgok és vagyok,
Kinek tenyerén megsimulhatok.

Hiszem a Krisztus gyújtotta tüzet:
A Szellemet, aki a Szeretet.
Aki Szent Péter ajakán rivall,
Hegyeket bont, szíveket áthidal.

Égnek és földnek testté vált frigyt:
Hiszem a Krisztust, hiszem az Igét.

(Sík Sándor)

Hibaigazítás

A 7-es, októberi számunkban Bálint László cikkének 22.-23. sora helyesen:
„Sokszor olvastam az apostoli buzdításnak ezt a passzusát...”

SZÉKELY ÚTKERESŐ

Közéleti-Művelődési-Irodalmi lap

Megjelenik havonta

Főszerkesztő:

BEKE SÁNDOR

Szerkesztőség:

BALÁZSI DÉNES

CSOMORTÁNI MAGDOLNA

DEÁK ZOLTÁN

KOZMA MÁRIA

RÓTH ANDRÁS LAJOS

Állandó munkatársak:

Brassó

LENDVAY ÉVA

SZENYEI SÁNDOR

UGRON LEVENTE

Bukarest

CSEKE GÁBOR

Csík-szereda

KARDALUS JÁNOS

Halmaj (Magyarország)

CSEH KÁROLY

Kibéd

RÁDULY JÁNOS

Kolozsvár

BENKÓ ANDRÁS

CSEKE PÉTER

EGYED ÁKOS

IMREH ISTVÁN

NAGY OLGA

TÓKÉS ISTVÁN

Margitta

PAPP ATTILA

Marosvásárhely

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

TÖRÖK LÁSZLÓ

Nagyvárad

FÁBIÁN IMRE

GITTAI ISTVÁN

PATAKI ISTVÁN

SZÜCS LÁSZLÓ

Sepsiszentgyörgy

MÉSZELY JÓZSEF

VERESS DÁNIEL

ZSIGMOND GYŐZŐ

Székelykeresztúr

FEKETE JÁNOS

FÜLÖP LAJOS

GÁLFALVI SÁNDOR

Székelyudvarhely

HUBBES ÉVA

KOVÁCS SÁNDOR

LÓRINCZ GYÖRGY

LÓRINCZ JÓZSEF

SZABÓ BARNA

VOKFORI LÁSZLÓ

A szerkesztőség postacíme:

4150 Székelyudvarhely,

Postafiók 40.

Készült az SZKI Computer Media Rt.

TYPO rendszerével

az INFOPRESS-nél

A SZÉKELYEK NYOMÁBAN(7)

A HÁROMSZÉKI LETELEPEDÉS

Az Erdélytől keletre letelepedett kunok Kuteszk, majd Kapolcs és Akus vezéreik vezetésével 1086-ban egyszer, 1091-ben kétszer is betörték, Szent László mindháromszor kiverte őket. Ezután 1210-ig a kun portyázók a magyar királyság területe helyett inkább a kelet-római császárság felé vették útjukat. Amikor azonban a Barcaságot feldúlták, II. András király 1211-ben behívta a német lovagrendieket és ezek Brassó vidékére németeket telepítettek, várakat építettek. Nemsokára már a Kárpáton túlra is telepítettek németeket és magyarokat, és ott is terjeszkedni kezdtek. András király apjának, III. Bélának tett ígéretét beváltandó 1217-ben keresztshadjáratot a Szentföldre indult. (...) A távolléte során felgyült bajok, és a fiával, IV. Bélával való viszály rendezése után II. András király a nagyon elhaltalmasosott, önállóságra törekvő lovagok megfékezését, sőt kiűzését vette tervbe. Kb. 1233-ban a későbbi Szászsebes vidékétől Szászkezd tájáig húzódó déli székelységet a megritkult lakosságú, (s eladdig az erdélyi Fejér vármegyéhez tartozó) délkeleti területre telepítette át, de néhány apróbb zárvány továbbra is Fejér vármegye kötelékében maradt.

A Sebes folyó környékiek... a jobb-szárnyon, a kialakulandó Sepsiszek területén helyezkedtek el teljes létszámban. Egyesek, akik a régi, Sebes menti haza környékén már birtokokat szereztek volt, most e (székely területen kívüli) birtokokat eladogatták. A régi sebesi területet tehát a székelyek mondhatni teljesen elhagyták. (...) A balszárnyon levő kézdi székelyek már nem teljes mértékben települtek át a jövőendő Kézdiszék területére. Azt a területet, amelyből később a szászok Segesvár és Kóhalom széke kialakult, teljesen elhagyták, ám azon a területen, amelyből Medgyes és Selyk szék alakult ki, még ott maradtak.

A derékhad népe, amely a Nagynyedtől a későbbi Szerdahelyszékre is kiterjedő tájékon lakott, Erdély legdélekeleltibb sarkába került. Mivel a 14. század eleji pápai tizedjegyzék nem említi, egyesek úgy vélik, hogy az új Orbai szék jövőendő területe esetleg Brassó vidékéhez, vagy a Kárpáton kívüli területek-

hez kapcsolódott, ahol rövidesen a mil-kői püspökséget alapították a kunok részére. (...)

A természeti különlegességeken kívül e terület székelyeinek szervezete is különlegesnek számít még a székelységben belül is. Amíg az északabbra levők-nél az írásbeliség korában a nemeket és az ágakat szokták megemlíteni, amikor valamely hivatalról, lófősről volt szó, addig a délieknél általában nem említik a nemet, hanem csak az ágakat. Ennek oka az lehet, hogy a nemek helyett akkoriban még valójában a (még ketté nem oszlott) hadak keretei voltak meg és ezek is úgy helyezkedtek el, hogy az egy-egy hadhoz tartozók egy-egy területi egységbe kerültek, amely egységekből a három szék: Sepszi, Kézdi és Orbai kialakult. Míg az északiaknál, mondhatni teljesen ismerjük az ágak nevét, számukat, addig a délieknél számukat nem ismerjük, nevüknek pedig csak egy része maradt fenn. (...)

... Háromszéken az öt ág nevét lehet felismerni, ezek: a Kővér fiai-, a Besenyő-, a Korozma-, az Odvor- és ... a Zöld ág. A Kővér fiai elnevezés összefüggésbe hozható Küver személyével. A Besenyő- és Korozma-ág neve viszont arra mutat, hogy a déli székelyeket a közelükbe letelepedett néptörödékekkel kiegészítették. Az Odvor név esetleg szlávból is eredhet. Annyi tény, hogy a székelyek bejövetele előtt itt éltek szlávok...

(...) Valószínű ezenkívül, hogy blakok (a karluk törökök hetedik törzsének tagjai) is kerültek itt a székelyek

közé. Erre nemcsak az utal, hogy Kézai idejében, vagyis a 13. század második felében a székelyek blakokkal vegyesen éltek, hanem az is, hogy Zágon neve szintén karluk török eredetű, vagyis ezeknek a törököknek hozzánk sodródott töredékére vezethető vissza. (...) Az 1241-1242 évi tatárjárás azonban ezeket a határvédelembe belesodródott blakokat igen erősen sújtotta... Alig képzelhető hogy e vészterhes napok nyomtalanul vonultak el a blakok fölött, sőt mivel ezután okiratok már többé nem is említik őket, kétségtelen, hogy jelentéktelen töredékké zsugorodtak, amely a székelyek között keresett menedéket.

Itt tehát négy-ötféle néptörödek beolvadásáról lehet szó.

Ha pedig a székelység ennyit be tudott olvasztani, anélkül, hogy későbbre érdemleges nyomuk maradjon akkor e töredékeknek jelentősebb székelységnek kellett délkeleten laknia. Ez pedig arra utal, hogy jóval több déli székely ágnak kellett lennie annál, amennyit ismerünk. Nem túlzás talán, ha azt mondjuk, hogy legalább hét, de esetleg még több déli ág nevét nem ismerjük.

A háromszéki betelepítésnek lehetett egy olyan ága is, amely a Vargyas-völgyi, Barót, Bardóc, Bacon, Bibarcfalva környéki besenyőket is bevonta ebbe a telepítésbe. Erre elegendő bizonyíték ugyan nincs, de két érv szól mellette. Az egyik az, hogy Háromszéken éppen nem a Sepszi részén, hanem Kézdi területén bukkan fel később a Besenyő-ág neve, a másik pedig az, hogy nem tudunk arról, hogy a későbbi Udvarhelyszékhez kapcsolódott Vargyas vidéki területen felbukkant volna Besenyő-ág. Gondolni lehet arra is, hogy mivel a kunoknak Ulas nemzetsége is volt és Bardócnál Olasztelek nevű falu van, a bardóci székelyekhez kun töredék került. A Bibarc (Bejbarsz, azaz párdurc úr) elnevezés is lehet kun jellegű.

A háromszéki település rendszere némileg hasonlított a csíkihoz, mert itt is voltak nagyobb tömörülések, ahova több tizesre való ember telepedett le. Bodor György tífegynéhány háromszéki tizesnek a nevét gyűjtötte össze. A faluk nagyobb része azonban itt kisebb volt és nem oszlott tizesekre.

Háromszék címere